

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מבון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה חתימה

חתימת בורא נפשות והנהגת הגר"ח מבריסק בזה

ע"פ ספר ברכת ישורון על פרק כיצד מכריזין מאת הרה"ג ר' ישראל בארנשטיין שליט"א

בחתימת ברכת בורא נפשות יש מחלוקת הראשונים (ברכות לז, א) אם אומר 'ברוך חי העולמים' או 'ברוך אתה ה' חי העולמים'. ובשו"ע (או"ח סימן רז ס"א) הכריע המחבר שלא יחתום בשם, ובמשנה ברורה (שם ס"ק ה) הביא שיטת הגר"א שצריך לחתום בשם כמו שמוזכר בירושלמי.

וראיתי בספר 'פותרת שער' שמביא מפי השמועה, שהגרא"ז מלצר זצ"ל העיד על הגר"ח מבריסק שכשביקר בורא נפשות חתם 'ברוך רחמנא חי העולמים', כדי לצאת שיטת הירושלמי והגר"א, וביאר, שבעלמא אין לעשות כן בספק ברכה משום שצריך לחוש לשיטת הגרעק"א (שו"ת סימן כה) שגם באמירת 'ברוך רחמנא' יש חשש ברכה לבטלה, אבל כאן בבורא נפשות הרי ממה נפשך יש ספק ברכה לבטלה, שאם לא יחתום נמצא שלפי הגר"א כל הברכה היתה לבטלה כיון שלא חתם כראוי, והחתימה מעכבת בברכה. ואם יחתום, יש חשש ברכה לבטלה לאלו הסוברים שאין לחתום. וא"כ כיון שבין כך יש חשש ברכה לבטלה, ממילא עדיף לחתום בברוך רחמנא כדי לצאת עכ"פ שיטת הגר"א.

אבל לכאורה זה חידוש, שהרי אין זה ספק השקול לגבי חשש ברכה לבטלה, משום שמעיקר הדין קי"ל כהמחבר שלא לחתום. ואפשר דלהכי לא אמר הגר"ח 'ברוך אתה ה' כי אם 'ברוך רחמנא', משום שזהו רק ספק קטן של ברכה לבטלה כדי לחוש להגרעק"א, וכנגד זה יש ספק קטן שאם לא יחתום כל הבורא נפשות היתה ברכה לבטלה, וצ"ע בזה.

והרב אליהו בירנבוים שליט"א אמר טעם אחר שיכול לעשות כן, משום שכיון שבין כך מברך ברכה, ורק שהוסיף שם ה' בחתימה, אין זו ברכה לבטלה, ויותר ממזכיר שם שמים לבטלה לא הוי, וב'ברוך רחמנא' הרי כל האיסור הוא משום ברכה לבטלה וכהגרעק"א, וזה לא שייך כאן, וצ"ע בזה.

[ואחי הגדול הרב זרח שליט"א אמר שלא שמע בבירוק על הנהגה זו של הגר"ח, אבל בספר של הגרא"ל שטיינמאן זצ"ל הובא מפי השמועה, שהגר"ח בסוף ימיו היה נמנע מלברך בורא נפשות [ורק היה יוצא מאחר] משום שיש ספק בחתימה ויש בזה חשש ברכה לבטלה!].

ועי' בפמ"ג בפתחה להלכות ברכות שהקשה, שבספק ברכת המזון למה לא 'הרהר' ויוצא בדיעבד, וליכא חשש ברכה לבטלה. אבל לכאורה בברכת המזון יש ליישב שכיון שמחוייב לברך בדיבור משום ספק דאורייתא, ליכא ענין להחמיר שלא לאמרה. אבל יש להקשות קושיית הפמ"ג בשאר ספק ברכה דקיי"ל דאזלינן לקולא, למה לא יהרהר. אמנם במשנה ברורה (סי' סב סק"ז ובביה"ל שם, וע"ע סי' צד סקכ"א) משמע שלדינא אין יוצא בהרהור, וצ"ע בזה.

הגרא"ל שטיינמאן זצ"ל

עלה כבוד

הלכות כבוד

ע"פ ספר יוסיף אומץ וכבוד מאת הרה"ג ר' סעדיה גרמאה שליט"א, בענין צורת בן תורה רוממותו וכבודו

יש הרבה הלכות המבוססות על כבוד השי"ת, כבוד התורה והמצוות, וכבוד הבריות, וכן כמה וכמה הלכות של כבוד שבת, כבוד אב ואם, כבוד רבו ות"ח, וכבוד המת וכו' וכו'. התורה כולה אומרת כבוד. נציין בזה כמה דוגמאות [שנלקט ע"י ת"ח אחד] של הלכות המבוססות על 'כבוד'.

- (א) לא ילך ארבע אמות בגילוי הראש, מפני כבוד השכינה (או"ח סי' ב ס"ו).
- (ב) רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום, משום כבוד קונו (מ"ב סי' ד סוף ס"ק ב).
- (ג) לא יעמוד [לתפילה] באפונתו, ולא בראש מגולה, ולא ברגלים מגולים אם דרך המקום שלא יעמדו לפני הגדולים אלא בבתי רגלים (שו"ע סי' צא ס"ה). דאיננו דרך כבוד לעמוד כן לפני השי"ת. וכן אין נכון להתפלל בקאפטי"ן [חלוק בית], ובגד התחתון, או בשלאף ראק [חלוק שינה] (מ"ב שם ס"ק יא).
- (ד) חוטי ציצית שנפסקו וכו', וי"א דאף לאחר שנפסקו אין לנהוג בהן מנהג בזיון לזורקן במקום מגונה וכו', ויש מדקדקין לגונזן, והמחמיר ומדקדק במצוות תבוא עליו ברכה (שו"ע סי' כא סעי' א). וה"ה לכל תשמישי מצוה כגון סכך הסוכה ולולב ושופר לאחר שנתבטלו ממצותן אין לזורקן לאשפה, וכל כה"ג דבר שאינו כבוד למצוה שעברה (מ"ב שם ס"ק א ו).
- (ה) אסור לתלות תפילין בין בבתים בין ברצועות וכו' (שו"ע סי' מ ס"א). ואסור לתלות על היתד, מפני שהוא דרך בזיון (מ"ב שם ס"ק א).
- (ו) לא יקראו לתורה לפרשת התוכחה אדם שהבעל-קורא שוגאו, שמא יכוין עליו, ויש חשש סכנה. ואם קראוהו, כתב כנסת הגדולה שיעלה, דיותר טוב שיעלה משיכנס לעונש בשביל שהוא מבהז כבוד התורה, וכן הסכים הגר"א, וכ"כ בספר שערי אפרים שיעלה שכיון שהוא מתכוין משום כבוד התורה - שומר מצוה לא ידע דבר רע (שו"ע סי' נג סעי' יט, ומ"ב ס"ק נח).
- (ז) להן מ"ד שאם קראוהו לעלות לתורה והוא אוחז באמצע קריאת שמע, שיעלה, הטעם מפני שאם כבוד הבריות ויראתם מפסיק, כ"ש מפני כבוד התורה (מ"ב סי' סו ס"ק כה).
- (ח) מי רגלים הנזכר בפיתום הקטורת, כתב הכל בו, יש מעיין אחד ששמו מי רגלים, ומ"ש "מפני הכבוד" פירוש לפי שיש לאותו מעיין שם של בזיון (באה"ט סי' קלב ס"ק ח).
- (ט) בני"א החבושין בבית האסורין אין מביאין אצלם ספר תורה (שו"ע סי' קלה סעי' יד). שזלזול הוא לס"ת להוליכה אל אנשים שצריכין לה, כי כבודה שילכו אנשים אליה (מ"ב ס"ק מז).
- (י) בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטילה, ואין אוכלין ושותים בהם, ולא מטיילין בהם וכו' (שו"ע סי' קנא סעי' א). וע"ע שם בשו"ע סעי' ט, המשך בעמוד 3

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו וערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

מוצאי שבת		יום השבת		ליל שבת		ערב שבת	
8:42	ג' כוכבים קטנים רצופים	8:43/9:30	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א	7:49	הדלקת נרות	1:39	מנחה גדולה (גר"א)
9:19	ע"ב דקות	10:09/10:41	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק) וגר"א	8:07	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	4:39	ט' שעות (להתחלת סעודה)
9:40	ר"ת לחשבון 16 מעלות	1:03	חצות (סעודת שבת להב"ח)	7:02-8:03 (וי"א 6:57-7:57)	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	5:10	מנחה קטנה (איסור מלאכה)
	פרקי אבות פרק ד	8:06	שקיעת החמה	8:49	זמן קר"ש של ערבית (לערבית ולפני הסעודה)	6:39/7:04	פלג המנחה (גר"א מג"א לפי אופק)

בענין מה שהובא בגליון פרשת ואתחנן ב'עלה מזווה' האיך לנהוג בקביעת המזווה בשוכר למרובה, והמבוכה מה היתה דעתו של מרן הגאון הרב אהרן קוטלר זצ"ל. שמעתה מעד נאמן תלמיד מקורב של מרן ז"ל - הגה"צ כ"ק אדמו"ר מנדבורנא הג"ר שלמה לייפער שליט"א, שאחר תאונתו של מרן ראש הישיבה [שנפל מהמכונת] שכרו לו דירה בקומה למעלה מדירתו כדי שיהי' לו יותר מנוחה שם ויועיל להחלמתו. וכ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל בא לבקרו שם, ואחר שיצא מהדירה וכבר עמד אצל המעלית בקש הראש ישיבה ז"ל מהרב שלמה לייפער שירוץ ויגיד להרב מסאטמאר שהטעם שלא היה שם מזווה הוא מפני שעדיין לא מלאו ל' יום, והלך והגיד לו. ותגובתו של הרב מסאטמאר היתה - "ער מיינט רוק"א, גראדע מיר פירען זיך ווי דער חוות דעת" [-כוונתו ע"פ שיטת רעק"א, למעשה אנו נוהגים כהחוו"ד בסידור דרך החיים].

י"א אב תש"א

הערת הרב משה ברוך קופמאן: ראה קונטרס 'שערי מזווה' מאת הרה"ג ר' שאול כץ שליט"א (עמ' ריג) שם הביא המעשה בשם הג"ר חיים עפשטיין זצ"ל, שהג"ר ט"ב מסאטמאר הגביה את ידו לנשק המזווה וראה שאין שם מזווה, וציוה הגרא"ק לתלמידו [הגרח"ע] שיאמר להאדמו"ר שהבית שכור ועדיין הוא בתוך ל', והשיב האדמו"ר במחלוקת שנויה. וכתב הרב שאול כץ בשם הג"ר פלדנער שליט"א שאף שמכאן למדו הרבה לפטור תוך ל' כדעת מרן הגרא"ק זצ"ל, מכל מקום אין זו ראייה ברורה דיש לומר שלא היה ברור שישנה שם יותר מל' יום ואולי הקב"ה ישלח לו רפוי"ש ויצא משם לפני ל' יום, משא"כ השוכר דירה להדיא על יותר מל' יום. שוב הביא שם משו"ת אור יצחק (חלק א סימן נז) שבבירור שמע מהגרא"ק לפטור, ואמר לו ש"הגאון רבי ברוך בער לא הניח מזווה על בית שכור עד אחר שלשים יום".

עוד יש להעיר בעיקר שיטת הגאון מליסא, אף שהרבה כתבו בפשיטות אשר לדעתו השוכר בית על יותר משלשים יום חייב במזווה מיד והפטור דתוך ל' הוא רק כשזמן השכירות פחות מל', מכל מקום העיר בשו"ת מקור חיים הגדפס בשו"ת בנין שלמה חיו"ד חלק ב סימן כ"ב אשר כנראה יש טעות סופר ונתחלף הל' בד' ובמקום 'עד' שלשים כתוב 'על' שלשים יום. ולא מסתבר שהסידור דרך החיים אשר דרכו להעתיק לשון השו"ע בהלכות פשוטות - וכמו כן כאן העתיק דברי השו"ע (ו"ד סימן רפו סעיף כב) לגמרי כצורתם ובדרך רמז חידש דינא רבה כזה בלי שום טעם נגד השו"ע, ולא בפירוש איתמר רק מכללא. וניכרים דבר אמת שכתב בהמשך אבל בארץ ישראל חייב לעשות מזווה תיכף כמו שסיים בשו"ע ואילו לפי הנוסח 'על' גם בחו"ל חייב תיכף אם השכירות על יותר מל' יום ולפלוג וליתני בדידה בד"א וכו'. ובפרט שהוא דבר המצוי ששוכרים על יותר משלשים, ולפי הגירסא 'על' נמצא שלא דיבר סידור דרך החיים בהוה.

תיקון נשמות ע"י גלגול

בגליון פרשת דברים נתעורר הרב בצלאל סאכאטשעווסקי בענין תיקון הנשמות ע"י גלגולים, באיזה צורה מרגיש האדם מהו תיקונו, אם ע"י משיכה לאיזה דבר טוב, כמו שאמר המגיד להב"י על אודות אשתו, או ע"י משיכה לרעה, וע"י התגברותו על הנסיון הוא מתקן נשמתו, כמש"כ רבי צדוק הכהן זצ"ל.

ראיתי בשם גדול א' הגדרה בזה, ואולי עיי"ז יתיישב הסתירה. שהרי יש אומרים שכולנו גלגולים, ונבראנו לתקן איזה דבר, ובמה יִדְעַ אִיפֶה אִיזֶה דָּבָר מִיּוּחָד צָרִיכִים אֲנוּ לְתַקֵּן. ואמר ע"ז שיש לחלק בין עשה טוב לסור מרע. כשאדם מרגיש משיכה לאיזה מצוה מיוחדת, ונפשו נוטה לעסק א' בעבודת ה', ברור שזהו חלק מתיקון נפשו, וכשיעסוק באותו ענין יתקן מה שעליו לתקן.

אכן בנוגע לסור מרע, הדבר הוא להיפך. פעמים יש אדם שיש לו נסיון באיזה דבר, ומרגיש שאי אפשר לו להתגבר עליו לגמרי, ויצרו מתגבר ומתחדש עליו בכל יום באותו ענין. ועל זה נאמר שעבודה זו, להשתדל פעם אחר פעם לעמוד בנסיון זה, דוקא עבודה זו היא תיקונו.

ושוב אינה ה' לידי דבר נפלא בספר תורת המנחה מהר"י יעקב סקלי תלמיד הרשב"א (סוף דרוש סד, לפרשת מטות-מסעי), שכתב על מה שיש צדיק וטוב לו או צדיק ורע לו, וכן ברשע, הכל הוא מבחירת הנשמה קודם רדתה לעולם השפל הזה. שיש לאדם בחירה לבחור איזה נסיונות יהיו לו, ובאיזה צורה יתגבר ויעשה רצון קונו, עיי"ש במתק לשונו, שיש נשמה שבחרת להיות בתכונות של רשע כדי שהתגברותו על יצרו תביא קידוש השם יותר משל התגברותו של צדיק.

ולדבריו יתכן לומר דיש נשמות שבחורות להיברא בטבע המושך לעשות המוטל עליהן, ויש להיפך שרוצות להבראות בטבע נגד תכליתן, כי יודעות שע"י התגברותן יבואו לידי תיקון שלם ביותר.

י"א אב תש"א

מורינא המשגיח הגה"צ ר' נתן זצ"ל עם יבלחט"א בעל שו"ת אור יצחק שליט"א

דברים המקרבים את הגאולה

במש"כ הרב צבי פינקלשטיין שליט"א (גליון פרשת דברים) רשימה של ח' דברים 'המקרבים את הגאולה', יש להעיר שיש לחלק קצת ביניהם ואין כולם ענין אחד. דהנה מרגלא בפומייהו דאינשי דע"י אהבת ישראל מקרבינן הגאולה כיון שבית שני נחרב משום שנאת חנם. וכן הביא שם באות ד'. אולם באמת אין מקור לזה. ומש"כ הפלא יועץ כוונתו דכיון שנחרב ע"י שנאת חנם א"כ סברא היא דעדיין 'מעכבת' הגאולה, דהיינו שקיימת סיבת החורבן וממילא אין זוכין לגאולה. וכן משמע בדברי החפץ חיים שהביא באות ה' לענין שמירת הלשון וז"ל, א"כ כל כמה שלא נראה לתקן זה החטא איך תוכל להיות גאולה וכו', על אחת כמה וכמה שאינו מניחנו

לכא לארצנו כו', ע"כ. ועד"ז יש לעיין במש"כ באות ה' לענין פריה ורביה. ועכ"פ נראה דיש ב' כללים, דברים 'המקרבינ' הגאולה, ודברים שאינם מקרבים בעצם אלא שמסייעין מן הצד' לקירוב הגאולה, ע"י סילוק העיכובים.

א"ח תש"א

דרשת פסוקים אחרי חתימת התלמוד

בגליון מטות-מסעי הביא הרב הלל שמעון שימאנאוויטש מדברי מרן אמת ליעקב, שבזמננו אין למדים הלכות מן המקרא, והרחיב בזה בטוטר"ד. אעיר איזה הערות בזה.

א דברי מרן אמת ליעקב לענ"ד שורשם בדברי אור ישראל מסלנט אגרת י"ח עיי"ש. ועיי"ש להגרי"ס שהתלמוד אצלנו בחינת מקרא, ודברי הפוסקים בחינת משנה וגמרא, שהיא הבנת סברת טעמן עיי"ש.

ב והנה יעו"י להגר"ז פ"ב מהל' ת"ת שעשה פלוגתא בין רש"י והרמב"ם בגדר תלמוד, לדעת רש"י סברת טעמי המשנה, ולדעת הרמב"ם דבר מתוך דבר ולהוציא מקור הדין עפ"י מדות שהתורה נדרשת בהם, עכ"ד. אשר לפ"ז דרך לימודנו להראות מקור ושרש לשיטות הרמב"ם הנעלמים מתוך שני התלמודים, היא לנו במקום דרש התורה ב"ג מדות - שהוא ענין הגמרא לדעת הרמב"ם.

ג וכמדומה שמעתי בשם מרנא החו"א שלא נחה דעתו מאלו אשר שמו עיקר עיונם בספר היד, ונימוקו מאחר ולא מבואר בדבריו מאין יצא לו מן הש"ס והלא ערוכים לנו לפנינו דברי בעלי התוס' ויתר הראשונים שבאו דבריהם מפורשים על הש"ס, ע"כ שמעתי. ואילו חכמי בריסק שמו כל מעיינם להראות מוצאו של הר"מ מתוך הש"ס, ועפ"י המבואר היינו פלוגתא רש"י והרמב"ם בגדרו של תלמוד.

ד ובהמשך דברי אמת ליעקב ע"ד תקנת ר"י בן גמלא, הראני ידידי הר"ר עמרם צבי בלייער שליט"א לספר תמכין דאורייתא והוא תקנות לקהלה קדושה מונקאטש אשר יסד מוהרצ"א מדינוב זיע"א, דהואיל ותיקן ר"י בן גמלא שילמדו בני עשירים ועניים גם יחד ע"י מלמד, תו לא נפיק בהשכירו מלמד פרטי לבנו, דוגמת מה שהאריך הפמ"ג לענין קידוש דהואיל ותקנו על היין תו לא נפיק ידי חובתו גם מן התורה שלא על הכוס.

י"א אב תש"א

בענין הנ"ל, ז"ל רע"א (שו"ת ח"א סימן ס' ד"ה אף) אף דהוי דבר השכל לדרוש קרא כמין חומר, אבל מ"מ אין בכוחנו להמציא דבר חדש מכח דרשות הקראי, דאולי יש תירוץ, עכ"ל.

ולדרוש פסוקים שלא אליבא דהלכתא, אציין לאיזהו מקומן בזה: ע"י תוס' יו"ט (נזיר ה', ה') [דרך אגב - ע"י בתפארת ישראל בועז ריש ב"מ, האם שייך כה"ג לפרש המשניות דלא כהגמ'], מבוא התלמוד ("הלכתא, תיקו" ד"ה והגדה, עמוד ח' מהדורת עוז והדר), מכתב מאליהו (חלק ד' עמוד 353-354), אור החיים (בראשית א', א' ד"ה דע, שם מ"ו ח' ד"ה ויש, דברים ל"ב, א' ד"ה והגם).

י"א אב תש"א

וְאָכַלְתָּ וְשִׁבְעַתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ (דברים ח, י).

חילוקי של המלבי"ם (פרשת בהעלתך יא, ד) כתב שברכה ראשונה נתקנה על הנאת חוש הטעם, מה שאין כן ברכה אחרונה נתקנה על הנאת השביעה ומילוי הכרס. לאור חילוק זה של המלבי"ם יבוארו כמה חילוקי דינים שמצינו בין ברכה ראשונה וברכה אחרונה:

א ברכה מיוחדת לכל מין. המלבי"ם עצמו מבאר ע"פ יסוד זה: "הבדילו בחכמתם בנוסח ברכה שלפניה לחלק לכל הנאה ברכה מיוחדת, על פרי העץ לבד ועל פרי האדמה לבד, ולרבי יהודה (ברכות לה, א) צריך לברך על מיני ירקות ברכה מיוחדת ועל מיני דשאים ברכה מיוחדת, יען שהחייך מרגיש מכל מין הנאה מיוחדת וטעם ערב פרטי. אבל בברכה שאחריה שהוא נגד הנאת מלוי הכרס לא הבדילו בין המינים הללו וכללו הכל בברכת בורא נפשות. כי בהנאת השביעה לא יובדל כלל מה אכל וממה שבע ואם היה המאכל מר או מתוק פרי עץ או פרי אדמה, וע"כ השוו נוסח הברכה ולא שינו רק בברכת הלחם שסועד, או ביין שנמצא בו הנאה מיוחדת למלוי הכרס".

ב פחות מכשיעור. בגמרא (ברכות לט, א) איתא דאין מברכין על פחות מכזית, וכתבו הראשונים (תוס' שם ד"ה בצר, וכן בעוד ראשונים). "היינו דווקא בברכה שלאחריו דבעינן שיעור, אבל בברכה שלפניו אפילו פחות מכשיעור, דאסור ליהנות בעולם הזה בלא ברכה". וכ"כ בשו"ע (או"ח סימן רי סעיף א). ויש לברך ע"פ הנ"ל, דברכה אחרונה נתקנה על שביעה ומילוי הכרס ולזה בעינן שיעור חשוב של אכילה, מה שאין כן ברכה ראשונה נתקנה על הנאת חוש הטעם, ולכן אפילו על כלשהו חייב לברך דהא נהנה.

ג השותה מים שלא לצמאו. בגמרא (שם מה, א) מבואר שהשותה מים שלא לצמאו, כגון דחנקתיה אומצא [-שעמד לו דבר אכילה בגרונו] אינו מברך. ובראשונים (תוס' שם ד"ה דחנקתיה) הובאה שיטת רב עמרם, דהני מילי בברכה ראשונה, אבל לענין ברכה אחרונה חייב לברך. אולם רבינו משה (הובא שם) חולק על רב עמרם, "דהואיל ואינו נהנה אפילו לאחריו לא בעי ברוכי". וכן הקשה הרא"ש (שם) על רב עמרם, "ולא נהירא דטעמא הוי משום דלא מיתהני, וא"כ מה לי לפניו מה לי לאחריו".

ונראה לברך שיטת רב עמרם, דאף על גב דלא צמא בשעת שתיה ואינו מרגיש שום הנאה בפיו כששותה, מכל מקום איכא הנאת שתיה במעיו, דהא עצם תוספת המים בגופו מועילה לו שלא יצמא לאחר זמן, ולדעת רב עמרם גם זה חשיב הנאת מעיו. אבל שאר ראשונים פליגי וס"ל דזה לא חשיב הנאת מעיו. אמנם סברא זו של רב עמרם שייכא רק בברכה אחרונה שנתקנה על הנאת מעיו, אבל לגבי ברכה ראשונה שנתקנה על הנאת הטעם והחייך אינו מברך, כיון שבשעת שתיה אינו מרגיש צמאון ואינו שותה אלא משום דחנקתיה אומצא.

ודע דהך סברא שכתבנו בדעת רב עמרם דחשיב הנאת מעיו משום דמועיל שלא יצמא אחר כך, בדבר זה נחלקו האחרונים לענין ברכה ראשונה, האם צריך לברך ברכה ראשונה כששותה מים כדי שלא יצמא אחר כך [כגון בערב תענית, או ששותה לפני שיוצא לחוץ ביום חם], עיין דעת תורה למהרש"ם (סימן רד סעיף ז) ושבת הלוי (חלק י סימן מב). ונראה פשוט דלפי שיטת המלבי"ם ודאי אינו מברך ברכה ראשונה, דהא ליכא הנאת חייך וכמו שנתבאר. וכן נראה במה שהסתפק השבט הלוי (שם) במי שאינו צמא אבל שותה הרבה כוסות בכל יום מפני שכך יועצים הרופאים בזמננו. דלפי שיטת המלבי"ם פשוט דאינו מברך ברכה ראשונה.

דין טועמת אולם על עיקר דברי המלבי"ם שברכה ראשונה נתקנה על הנאת ופולטת החייך יש להעיר מדין הטועמת את התבשיל, דקיימא לן (או"ח סימן

רי) שאם טועמת יותר משיעור רביעית חייבת לברך, ונחלקו הפוסקים בהא דחייבת לברך אם היינו רק בטועמת ובלעט או אפילו בטועמת ופולטת. בבית יוסף (או"ח סימן רי) הביא בשם ספר אהל מועד שאף בפולטת יש לברך "אף על פי שאינה בולעת כלום הואיל והחייך טועם". אבל הבית יוסף חולק וז"ל, "דברכה לא בטעימת חייך תליא אלא באכילה תליא, כדכתיב ואכלת וברכת ואכילה היינו הנאת מעיים". הרי שנחלקו האהל מועד והבית יוסף אם ברכה ראשונה תלויה בטעימת חייך כדברי המלבי"ם או לא.

דרך אחרת - הנאה ונראה לומר דרך אחרת בבניאור החילוק בין ברכה ראשונה וברכה לעומת אכילה אחרונה, דברכה ראשונה נתקנה על 'הנאה', וכדברי הגמרא אסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה, מה שאין כן ברכה אחרונה נתקנה על 'אכילה' כמו שמצינו בדאורייתא שמברכים אחר פת מדכתיב "ואכלת ושבעת וברכת". כן משמע מרהיטת לשון התוס' (לט, א ד"ה בצר) שהבאנו לעיל, שכתבו דחייב בברכה ראשונה על פחות מכשיעור משום "דאסור ליהנות בעוה"ז בלא ברכה", ומשמע דחייב ברכה אחרונה אינו משום האיסור ליהנות. וכן מבואר להדיא בריטב"א (לה, א) דסברת אסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה נאמרה רק על ברכה ראשונה, אבל חייב ברכה אחרונה נלמד מקרא דואכלת ושבעת וברכת.

המהרש"ם זצ"ל

ולפי זה יבוארו כל החילוקים הנ"ל: א) הא דיש ברכה מיוחדת על כל מין בברכה ראשונה היינו משום דנתקנה על הנאה, וצריך לפרש איזה מין הנאה הוא נהנה, מה שאין כן ברכה אחרונה נתקנה על אכילה. ב) הא דמברך ברכה ראשונה על פחות מכזית משא"כ בברכה אחרונה, היינו משום דברכה אחרונה נתקנה על 'אכילה' ולא חשיבא אכילה בפחות מכזית, משא"כ ברכה ראשונה שנתקנה על הנאה. ג) הא דשותה מים שלא לצמאו לא מברך ברכה ראשונה היינו משום דאינו מרגיש שום הנאה, משא"כ ברכה אחרונה נתקנה על אכילה, ולכן אף דלא הרגיש הנאה, מכל מקום הא איכא 'אכילה' משום תוספת מים במעיו, ויש צד לחייבו בברכה.

ביתר ביאור אך קשה על חילוק זה בתרתי. חדא, דבחי' הרשב"א (לה, א) מפורש דסברת אסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה נאמרה גם על ברכה אחרונה, ודלא כשיטת הריטב"א. [והרשב"א גופיה (לט, א) כתב כדברי התוס' דמברכין ברכה ראשונה על פחות מכשיעור משום דאסור ליהנות]. ועוד קשה לאידך גיסא, דגם בברכה ראשונה מצינו דצריך חשיבות 'אכילה', דאיתא בגמרא (לה, ב) דהשותה שמן זית לא מברך משום דאזוקי מזיק ליה, ופירש רש"י "ואין זו אכילה שטעונה ברכה, דגבי ברכה אכילה כתיב", עיין שם.

על כן נראה לברך, דבאמת בין ברכה ראשונה ובין ברכה אחרונה יסוד חיוני הוא משום דאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה, אבל באופן והצורה של הנאה יש חילוק ביניהם. שברכה ראשונה נתקנה על גוף ההנאה שנהנה מן המאכל, מה שאין כן ברכה אחרונה נתקנה על 'חפצא דאכילה'. ביאור הדברים, כיון דאכילה היא דבר המהנה את האדם הרי זה נחשב אחד ממניי ההנאות ולכן תקנו עליו ברכה, כדמצינו בדאורייתא שציוותה תורה לברך לאחר מעשה אכילה כדכתיב "ואכלת ושבעת וברכת". וכיון דיסוד התקנה הוא לברך על חפצא דאכילה לכן בעינן שיעור כזית, דבבבזיר מהכי לא חשיב אכילה. מה שאין כן ברכה ראשונה לא נתקנה על חפצא דאכילה, רק על ההנאה עצמה שהאדם נהנה מן האכילה. ולכן אפילו אם אין בה שיעור כזית וליכא חשיבות אכילה מכל מקום חייב לברך לפניה כיון שנהנה מן המאכל. ולפי זה יבוארו גם שני החילוקים האחרים הנ"ל, דברכה ראשונה יש ברכה מיוחדת על כל מין משום דמברך על ההנאה, וכן השותה מים שלא לצמאו לא מברך כיון דלא מרגיש הנאה. והא דאמרין בגמרא דהשותה שמן זית לא מברך לפניו משום דלא חשיב אכילה, אע"ג דברכה ראשונה לא נתקנה על חפצא דאכילה רק על גוף ההנאה, מכל מקום גם ההנאה שעליה תקנו ברכה ראשונה צריכה להיות בגדר הנאה של אכילה, וכיון דשמך זית מזיק ליה לא חשיב אכילה כלל, ולא על זה תקנו ברכה ראשונה.

יד אם כתבו כל חומש לבדו אפילו בגלילה כס"ת, אין קורין בו מפני כבוד הציבור (שו"ע סי' קמג ס"ב ומ"ב שם ס"ק ז). ואין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד הציבור (שו"ע בסי' קמד ס"ג).

טו מצוה להשתדל לראות מלכים אפילו מלכי אוה"ע (שו"ע סי' רכד סעי' ט). ומותר לטמא בטומאה של דבריהם מפני כבודן, בין למלכי ישראל ובין למלכי אוה"ע. וכן מפני כבוד הבריות כגון לילך לנחם אבלים (מ"ב שם ס"ק יג).

המשך מעמוד 1 שנוהגים בהם כבוד לכבוד ולרצון, ולהדליק בהם נרות לכבודן.

יא אם נודע לו בשבת בכרמלית שהטלית שעליו פסולה, לא יסירנהו עד שיגיע לביתו, דגדול כבוד הבריות (שו"ע סי' יג סעי' ג).

יב הש"ץ צריך להתעטף מפני כבוד הציבור (מ"ב סי' יח ס"ק ד-ה).

יג אין ממנין ש"ץ אלא מי שנתמלא זקנו, מפני כבוד הציבור (סי' נג סעי' ו).

Rabbi Moshe Boruch Kaufman, Machon Aleh Zayis

Last year's Alim Parshas Eikev 5782 discussed Hilchos Tefillah relating to traveling or while on vacation. Part II presented here, will focus on other halachos that are applicable specifically this time of year. For a more detailed discussion of these halachos, see sefer Shoshanas Yisrael (Bein Hametzarim).

Shabbos in a Hotel 1. When staying in a hotel without an *eruv*, if there are other Jewish families staying there an *eruv chatzeiros* should be made to allow carrying from the private rooms to the public places in the hotel. In such a case, it is necessary to rent the areas (*sechiras makom*) from the owner of the hotel on behalf of the other non-Jewish residents. However, if all the families are eating the *seudos* together no *eruv* is required (M.B. 382 #3 and #75).

2. *Hadlakas neiros* should preferably take place where the family will be sleeping; if this isn't feasible, then where they will be eating.

3. One may ask a non-Jew to open the door to his room using the electric magnetic key if there is a great need (i.e., to go to sleep) because it is a *shvus d'shvus bimkom tzorech*. However, if the need is not great it would be prohibited. Even just hinting is prohibited (according to most Poskim), because one derives benefit (access to the room) through the *melachah* (see *Shoshanas Yisrael* 23:3-4).

Shabbos Outdoors 4. One should not eat on his lawn on Shabbos, as it is almost inevitable that liquids will spill on his grass and water his lawn (*Shulchan Aruch* 336:3). However, since one doesn't benefit from someone else's lawn being watered (*Mishnah Berurah* #30), one who will be at this location for just a short time (i.e., just for Shabbos) may eat on the lawn.

5. One may lie outside in the sun even if that will result in getting a suntan (see *Minchas Yitzchok* 5:32 who questions this practice, as it is *tzove'a*). Some say that this should not be done with the intention of suntanning.

6. One may not smear suntan lotion on himself because of *memorayach*, but should use the liquid spray. One may also spray OFF to prevent insect bites.

Kashrus 7. Even someone who is stringent regarding *pas paltur* may be lenient if no *pas Yisrael* is available within the distance of a *mil*. If there will be *pas Yisrael* in the direction he is traveling, he should be stringent and hold off if the *pas* will be available within 72 minutes of his current location (*Shulchan Aruch Y.D.* 112#16). On an airplane, if only *pas palter pretzels*, etc., are available, one may eat them (*Shoshanas Yisrael* 21:51).

8. If possible, avoid passing a non-kosher meal to an irreligious passenger on an airplane since that would be assisting him in an *aveirah*. However, if this will lead to ill feelings, some Poskim are lenient (S.Y. 20:52, see also *Minchas Shlomo* 1:35 regarding handing food to a person who will not make a *brachah*).

9. A grill that was used for *treif* may not be used without *libun gamur*; simply turning it on to the highest temperature is not sufficient. However, grates on a stove top may be used after putting the flame on the highest setting for 10-15 minutes.

10. The oven should be run through the self-clean cycle, which may be considered *libun gamur*. If this option is not available, many Poskim allow *libun kal* (i.e., putting the oven on the highest setting for one hour) after the oven was cleaned (and not used for 24 hours).

11. Marshmallows that contain fish gelatin should not be roasted on the grill together with meat. Once the grill is cleaned well and only *bliyos* remain, it is permitted.

Tevilas Keilim 12. According to many Poskim, *keilim* may be immersed in a river. However, some lakes, particularly man-made ones, may not qualify as a kosher *mikveh*.

13. A metal grate that comes with a disposable grill doesn't require *tevilah* as it is normally thrown away after one use. However, a regular grill may not be used without *tevilah* even if it will be thrown away afterwards, as it is normal to use it multiple times.

14. If a proper *keilim mikveh* is not available, the item may temporarily be given to a non-Jew as a gift, or be deemed *hefker* to enable it to be used without immersion. Similarly, if someone purchases the item while on vacation, he can have in mind not to acquire it thereby allowing it to be used without immersion.

Mezuzah 15. Someone who rents a bungalow for more than 30 days is obligated in *mezuzah* with a *brachah*. For fewer than 30 days (in *chutz La'Aretz*), he is exempt. (see more detailed discussion in last week's edition of Alim and the letter section of this week's.)

16. When leaving the bungalow, do not take down the *mezuzos* unless there is concern that they will be subject to *bizayon* (291:2).

17. When renting a bungalow already equipped with *mezuzos*, ascertain that the *mezuzos* are kosher. (Experience has shown that *mezuzos* in bungalows were found to be of poor quality because they are easily ruined by the elements.)

18. Similarly, when renting from a non-observant person (for a period longer than 30 days) it is not possible to rely on the *kashrus* of the *mezuzos*, and the current renter should bring his own.

Yeshiva Bachurim on Vacation
(Rav Shmuel Berenbaum can be seen second from the right)

